

LATVIJAS REPUBLIKAS
ĀRLIETU MINISTRIJA

Latvijas Republikas apvienotais ceturtais un piektais kārtējais ziņojums par 1965. gada Konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu izpildi Latvijā laika posmā no 1998. gada līdz 2002. gadam

02.12.2014. 19:09

ievads

1. Latvijas sākotnējais ziņojums par 1965.gada konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu (turpmāk – Konvencija), kas Latvijai ir saistoša kopš 1992.gada 14.maija, tika izskatīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Rasu diskriminācijas izskaušanas komitejas 55.sesijas laikā 1999.gada 11.-12.augustā.
2. Patlaban sagatavotais ir kārtējais ziņojums par Konvencijas izpildi Latvijā un sniedz informāciju par laika posmu kopš 1.paragrāfā minētā sākotnējā ziņojuma iesniegšanas, kā arī informāciju par paveikto ANO Rasu diskriminācijas komitejas (turpmāk – Komiteja) 1999.gada 23.augustā pieņemto ieteikumu un rekomendāciju īstenošanā. Ziņojums ir izstrādāts saskaņā ar Komitejas 1980.gadā pieņemtajām un 1993.gadā pārstrādātajām vadlīnijām nacionālo ziņojumu sagatavošanai, kā arī ņemot vērā Komitejas vispārējās rekomendācijas par Konvencijas pantu interpretāciju.
3. Ziņojuma sagatavošanai tika izveidota īpaša darba grupa, kurā tika pārstāvētas Ārlietu ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija un Tieslietu ministrija un kuru saskaņā ar 1998.gada 17.marta noteikumiem "Noteikumi par Ministru kabineta pārstāvēšanu starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās" vadīja Ministru kabineta pilnvarots Pārstāvis. Savus komentārus par darba grupā sagatavoto ziņojumus sniedza Valsts cilvēktiesību birojs, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūts, kā arī Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs. Pilnveidotais ziņojums tika izskatīts un akceptēts Ministru kabinetā 2002.gada 26.martā.

I.nodaļa

KONVENCIJAS 1. PANTS

4. Latvijas Satversmes 89.pants nosaka, ka "valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem". Savukārt 91.pantā ir iekļauts gan diskriminācijas aizlieguma princips, gan vienlīdzības princips. Šis pants paredz, ka "visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas". Likuma "Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju" 1.pantā noteikts, ka "Latvijas Republikas iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu nacionālās piederības ir garantētas vienlīdzīgas, starptautiskajām normām atbilstošas cilvēktiesības", savukārt šī likuma 16.pants paredz, ka "jebkura rīcība, kas vērsta uz nacionālo diskrimināciju, kā arī nacionālā pārkāpuma un nacionālā naida sludināšana, ir sodāma saskaņā ar likumu".

5. Jēdziena "rasu diskriminācija" skaidrojums pēc būtības ir sniegts Latvijas Krimināllikumā, kurš stājās spēkā 1999.gada 1.aprīlī. Krimināllikuma 78.pants ("Nacionālās vai rasu vienlīdzības pārkāpšana, cilvēka tiesību ierobežošana") par kriminālsodāmām atzīst darbības, kas izpaužas kā "apzināta personu ekonomisko, politisko vai sociālo tiesību tieša vai netieša ierobežošana vai tiešu vai netiešu priekšrocību radīšana personai atkarībā no tās rases vai nacionālās piederības". Kā norāda Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūts (turpmāk – Cilvēktiesību institūts), Krimināllikuma 78.pantā netiek minētas pilsoniskās tiesības, kuru īstenošanā diskriminācija ir sodāma; minētajā pantā kā diskriminācijas pamati tiek minēti personas rase vai nacionālā piederība, bet iztrūkst atsauce uz citiem pamatiem, kas tiek minēti Konvencijas 1.pantā. Tai pat laikā Cilvēktiesību institūts atzīst, ka šos trūkumus iespējams novērst interpretācijas ceļā.

6. Tāpat Cilvēktiesību institūts norāda, ka Krimināllikuma 78.pants aprobežo diskrimināciju ar apzinātu darbību, kamēr Konvencijas 1.pants attiecina diskrimināciju uz darbībām, kuru mērķis vai sekas ir mazināt vai likvidēt cilvēktiesības un pamatbrīvības. Jāatzīst, ka par šo juridisko niansi diskusijas vēl nav bijušas.

7. Jaunajā Darba likumā ir iekļauta netiešās diskriminācijas definīcija. Saskaņā ar šī likuma 29.panta 4.daļu, "netieša diskriminācija pastāv, ja acīmredzami neitrāli noteikumi, kritēriji vai prakse rada nelabvēlīgas sekas ievērojami lielākai daļai viena dzimuma personu, izņemot gadījumus, kad šādi noteikumi, kritēriji vai prakse ir piemērota un nepieciešama un var tikt attaisnota ar objektīviem apstākļiem, kas nav saistīti ar dzimumu". Savukārt minētā 29.panta 5.daļa netiešās diskriminācijas jēdzienu attiecina arī uz darbībām, kuras izdarītas, pamatojoties, cita starpā, uz personas rasi, ādas krāsu, nacionālo izcelsmi.

8. Minētie diskriminācijas jēdzieni kopumā atbilst Konvencijas 1.panta 1.daļā sniegtajai jēdziena "rasu diskriminācija" definīcijai, tādēļ Latvija uzskata, ka ir ievērots Komitejas 1999.gada 23.augusta rekomendāciju E. daļas 1.punkts.

9. Attiecībā uz Konvencijas 1.panta 2.daļu un 3.daļu īstenošanu, Latvija ir gatava sniegt Komitejai šī ziņojuma izskatīšanas laikā visu Komiteju interesējošo informāciju par atšķirībām pilsoņu/nepilsoņu tiesībās, lai arī Konvencija to neprasa.

10. Sākotnējā ziņojuma 8.paragrāfā ir sniegta informācija par Konvencijas 1.panta 4.daļas īstenošanu.

II. NODAĻA

KONVENCIJAS 2.PANTS

11. Attiecībā uz laika posmu kopš sākotnējā ziņojuma iesniegšanas ir jāmin vairāki būtiski notikumi, kas veicinājuši cilvēktiesību aizsardzības nostiprināšanu valstī, kā arī veicinājuši sabiedrības izpratni par cilvēktiesībām.

12. 1998.gada 15.oktobrī tika pieņemti grozījumi Latvijas Satversmē un tā tika papildināta ar jauno 8.nodaļu - "Cilvēka pamattiesības", tādējādi nostiprinot cilvēktiesību aizsardzību konstitucionālā līmenī.

13. 2001.gada 6.februārī Ministru kabinets akceptēja Valsts programmu "Sabiedrības integrācija Latvijā". Šī programma ir tapusi vairāku gadu garumā, analizējot un pētot sabiedrības formācijas procesus, kā arī iesaistot diskusijā gan iedzīvotājus un nevalstiskās organizācijas, gan arī valsts institūcijas. Sabiedrības integrācijas programmas mērķis ir izveidot demokrātisku, saliedētu pilsonisku sabiedrību, kas balstās uz kopīgām pamatvērtībām.

14. 2001.gada 20.jūnijā Saeima pieņēma Darba likumu, kurā ir iekļauta netiešās diskriminācijas definīcija (skat. šī ziņojuma 7.punktu). Papildus tam, Darba likumā ir nostiprināts aizliegums uzdot diskriminējošus jautājumus darba intervijās, paredzētas tiesības prasīt morālo kompensāciju atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpuma gadījumā, dibinot darba attiecības, to pastāvēšanas laikā vai izbeidzot tās.

15. Kopš 1998.gada Latvija ir parakstījusi vai akceptējusi vairākus starptautiskos līgumus cilvēktiesību jomā, no kuriem par svarīgāko ir uzskatāms Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 12.protokols, kuru Latvija parakstīja 2000.gada 4.novembrī. Šis Protokols paredz ieviest diskriminācijas aizliegumu kā patstāvīgu tiesību, tādējādi būtiski paplašinot līdz šim Eiropas Cilvēktiesību konvencijā un tās protokolos aizsargāto tiesību loku. 1999.gada 22.aprīlī Latvija parakstīja Starptautiskās krimināltiesas Statūtus un patlaban tiek gatavoti nepieciešamie tiesību akti šo Statūtu ratifikācijai.

16. Sākotnējā ziņojumā (17.paragrāfs) jau ir minēts, ka Latvijā darbojas Valsts cilvēktiesību birojs. Tā ir patstāvīga valsts iestāde, kas izveidota, pamatojoties uz 1993.gada Vīnē notikušās Pasaules konferences par cilvēktiesībām noslēguma secinājumiem un kura veicina cilvēka pamattiesību un pamatbrīvību ievērošanu Latvijā atbilstoši Satversmei un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem cilvēktiesību jomā.

17. Biroja galvenie uzdevumi ir sniegt sabiedrībai vispusīgu informāciju par cilvēktiesībām, kā arī veicināt šo tiesību atzīšanu un izprašanu; izskatīt jebkuru sūdzību par cilvēktiesību pārkāpumu; reaģēt uz cilvēktiesību pārkāpšanas faktiem, kā arī pēc savas iniciatīvas noskaidrot apstākļus, kas varētu radīt šādus pārkāpumus; izstrādāt programmas cilvēktiesību ievērošanas sekmēšanai, kā arī koordinēt cilvēktiesību jomā citu valsts un pašvaldību institūciju un darba grupu sagatavoto programmu īstenošanu. Tāpat Valsts cilvēktiesību birojs sniedz gan Saeimai, gan Ministru kabinetam un citām institūcijām regulārus pārskatus par aktuāliem cilvēktiesību jautājumiem.

Jāuzsver, ka starptautiskie eksperti, kas analizēja Valsts Cilvēktiesību biroja darbu, atzina, ka VCTB ir pilnvērtīgs cilvēktiesību aizsardzības ombuds. Pie tam VCTB ir pilnvērtīgs Starptautiskā Ombuda institūcijas biedrs.

18. 2000.gada nogalē Valsts prezidentes kancelejā tika izveidota darba grupa, kuras uzdevums bija izvērtēt ombuda institūta ieviešanas nepieciešamību Latvijā, kā arī izstrādāt koncepciju šādai institūcijai. Kā savā ziņojumā norāda darba grupa, sabiedrības uzticība ierēdniecībai, tiesībsargājošajām institūcijām un tiesām ir zema, līdz ar to iedzīvotāju un valsts vai pašvaldības institūciju konfliktu risināšana nav efektīva. Darba grupa piedāvāja vairākus problēmas risinājuma variantus, tai skaitā iespēju izveidot piecus dažādus ombudus, veidot ombudu uz jau esošā Valsts cilvēktiesību biroja bāzes u.c. Sabiedriskā diskusija par šiem jautājumiem joprojām turpinās, tādēļ neviens no darba grupas priekšlikumiem vēl nav ieviests.

KONVENCIJAS 3.PANTS

19. Kā jau minēts Latvijas sākotnējā ziņojumā, aparteīds ir Latvijā neeksistējoša parādība. Nepastāv nekādi tiesību akti, kas paredzētu segregāciju jebkādā formā. Gluži pretēji, Latvijas Krimināllikuma 78.pants paredz atbildību par darbībām, kas apzināti vērstas uz nacionālā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu.

20. Tāpat Latvijas sākotnējā ziņojumā tika sniegta informācija par to, ka laika posmā no 1948.gada līdz 1991.gadam, kad Dienvidāfrikā eksistēja rasistiskie režīmi, okupētās Latvijas vietā tās ārpolitiku realizēja bijusī PSRS, par kuras pēcteci Latvija sevi neuzskata.

KONVENCIJAS 4.PANTS

Aizliegums izplatīt idejas, kas pamatojas uz rasu pārkumu vai naidu; kūdīšanas uz rasu diskrimināciju aizliegums

21. Krimināllikuma 78.pants paredz atbildību par darbībām, kas apzināti vērstas uz nacionālā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu, kā arī par apzinātu personas ekonomisko, politisko vai sociālo tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu vai tiešu vai netiešu priekšrocību radīšanu personai atkarībā no tās rases vai nacionālās piederības. Sodis par šādām darbībām ir brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sods līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām. Savukārt ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem var sodīt personas par iepriekš aprakstītajām darbībām, ja tās ir saistītas ar vardarbību, krāpšanu vai draudiem, kā arī tad, ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, vai uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks.

22. Krimināllikuma 71.pants paredz sodu – mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz divdesmit gadiem – par genocīdu, t.i., par tīšu darbību nolūkā pilnīgi vai daļēji iznīcināt kādu nacionālu, etnisku, rases, sociālu, noteiktas kopīgas pārliecības vai ticības cilvēku grupu kā tādu, šādas grupas locekļus nogalinot, nodarot viņiem dzīvībai vai veselībai bīstamus miesas bojājumus vai novedot viņus līdz psihiskai saslimšanai, tīši radot viņiem tādus dzīves apstākļus, kas pilnīgi vai daļēji šos cilvēkus fiziski iznīcina, lietojot līdzekļus, kuru mērķis ir novērst bērnu dzimšanu šādā grupā, vai nododot bērnus piespiedu kārtā no vienas cilvēku grupas otrā.

23. Kā norāda Cilvēktiesību institūts, arī Krimināllikuma 156.pants "Goda aizskaršana", 157.pants "Neslavas celšana" un 158.pants "Goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī" var tikt piemēroti, lai sauktu pie atbildības personu, kas apzināti aizskārusi otras personas nacionālās jūtas. Jāatzīst, ka tiesu prakses minēto pantu piemērošanā šajā aspektā vēl nav.

24. Likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7.pantā noteikts, ka ir "Aizliegts publicēt informāciju, kas ir valsts noslēpums vai cits ar likumu speciāli aizsargāts noslēpums, kas aicina uz vardarbību un pastāvošās iekārtas gāšanu, propogandē karu, cietsirdību, rasu, nacionālo vai reliģisko pārkāpumu un neiecietību, kūda uz citu noziegumu izdarīšanu.". Savukārt Radio un televīzijas likuma 17.pants paredz, ka "programma nedrīkst ietvert musinājumu uz nacionālo, rasu, dzimumu vai reliģisko naidu, uz nacionālā goda un cieņas pazemošanu". Saskaņā ar likumu, arī reklāmās nedrīkst "ietvert jebkuru rases, dzimuma vai nacionalitātes diskrimināciju".

25. Savukārt likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" 10.pantā paredz, ka "Minēto pasākumu [sapulču, gājienu un piketu] laikā aizliegts vērsties pret Latvijas Republikas neatkarību, izteikt priekšlikumus par Latvijas valsts iekārtas vardarbīgu grozīšanu, aicināt nepildīt likumus, sludināt vardarbību, nacionālo un rasu naidu, klaju fašisma vai komunisma ideoloģiju, veikt kara propogandu, kā arī slavēt vai aicināt izdarīt noziedzīgus nodarījumus un citus likumpārkāpumus.".

26. Savu attieksmi pret nepieļaujāmību paust idejas, kas pamatojas uz rasu pārkāpumu vai naidu vai kūda uz rasu diskrimināciju Latvija ir izteikusi arī Pilsonības likumā, kura 11.pants paredz, ka "Latvijas pilsonībā netiek uzņemtas personas, kuras pēc 1990.gada 4.maija paudušas fašisma, šovinisma, nacionālsociālisma, komunisma vai citas totalitāras idejas vai musinājušas uz nacionālo vai rasu naidu vai nesaticību, ja tas konstatēts ar tiesas spriedumu.".

27. 1999.gadā tika ierosinātas 5 krimināllietas – 4 lietas ierosinātas pēc tobrīd spēkā esošā Kriminālkodeksa 68.1 panta 1.daļas (genocīds), 1 lieta – pēc Kriminālkodeksa 69.panta 1.daļas (musināšana uz nacionālajām nesaskaņām). 2000.gadā tika ierosinātas 4 krimināllietas – 1 pēc Krimināllikuma 71.panta (genocīds), 3 – pēc Krimināllikuma 78.panta 1.daļas (darbības, kas apzināti vērstas uz nacionālā naida vai nesaticības izraisīšanu). Savukārt 2001.gadā ierosinātas 2 krimināllietas pēc Krimināllikuma 71.panta un 1 kriminālieta pēc Krimināllikuma 78.panta.

Rasu diskrimināciju propogandējošu organizāciju aizliegšana

28. Likuma "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām" 13.pants paredz, ka sabiedriskās organizācijas un to apvienības netiek reģistrētas, ja iesniegtie statūti vai programmas dokumenti liecina, ka sabiedriskās organizācijas vai sabiedrisko organizāciju apvienības mērķi vai darbība ir pretrunā ar Satversmi, likumiem vai Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Likums arī nosaka (9.pants), ka ir aizliegti sabiedrisko organizāciju un to apvienību nosaukumi, nosaukumu saīsinājumi un simbolika, kas rada pozitīvu attieksmi pret vardarbību vai noziedzīgu nodarījumu.

29. Saskaņā ar likuma 34.pantu sabiedriskās organizācijas vai sabiedrisko organizāciju apvienības darbību var apturēt vai izbeigt tiesa. Sabiedriskās organizācijas darbība tiek apturēta uz laiku līdz sešiem mēnešiem, ja šī sabiedriskā organizācija turpina nelikumīgu darbību pēc tam,

kad saņemts brīdinājums par šādas darbības izbeigšanu vai arī gada laikā no dienas, kad tā saņēmusi brīdinājumu par nelikumīgās darbības izbeigšanu, atkārtoti pārkāpj Satversmi, likumus vai citus normatīvos aktus.

30. Tiesa var izbeigt sabiedriskās organizācijas darbību, ja sabiedriskā organizācija vai tās teritoriālā struktūrvienība pieļauj šādus likumpārkāpumus:

1) neizpilda tiesas nolēmumu par darbības apturēšanu vai tiesas noteiktajā termiņā nenovērš likuma pārkāpumu, sakarā ar kuru tās darbība bija apturēta;

2) tīši pieļauj noziedzīgus nodarījumus;

3) aicina Latvijas iedzīvotājus vai savus biedrus nepildīt (pārkāpt) likumus un citus normatīvos aktus vai izdarīt noziedzīgus nodarījumus;

4) lieto šā likuma 9.pantā minētos nosaukumus, nosaukumu saīsinājumus vai simboliku;

5) sabiedriskajās vietās, presē vai citos izplatīšanai sabiedrībā paredzētos iespiedmateriālos, citos masu saziņas līdzekļos vai atklātās sapulcēs sludina rasu, nacionālā vai reliģiskā naida idejas, slavina, atbalsta noziedzīgus nodarījumus vai pauž pozitīvu attieksmi pret tiem.

31. Līdz šim brīdim nevienas sabiedriskās organizācijas darbība Latvijā nav nedz apturēta, nedz izbeigta, pamatojoties uz to, ka sabiedriskā organizācija sludinājusi rasu naidu.

Aizliegums valsts institūcijām atbalstīt rasu diskrimināciju

32. Satversmē definētais vienlīdzības princips un diskriminācijas aizliegums ir vienādi piemērojams visos valsts pārvaldes līmeņos. Saskaņā ar Krimināllikuma 78.panta otro daļu, tas, ka uz nacionālā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu vērstās darbības ir izdarījusi valsts amatpersona, ir uzskatāms par kvalificējošu apstākli un kā sekas likums paredz bargāku sodu.

KONVENCIJAS 5.PANTS

Tiesības uz vienlīdzību tiesas priekšā

33. Visu Latvijā dzīvojošo vienlīdzību tiesas priekšā garantē Latvijā spēkā esošie tiesību akti, kuros ir nostiprināts gan jebkādas diskriminācijas aizlieguma, gan vienlīdzības princips. Tā Satversmes 91.pants noteic, ka "visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas". Identiskas normas ir ieļautas arī likumā "Par tiesu varu", kura 4.pants paredz, ka "(1) Visas personas ir vienlīdzīgas likuma un tiesas priekšā, tām ir vienādas tiesības uz likuma aizsardzību. (2) Tiesu spriež tiesa neatkarīgi no personas izcelsmes, sociālā vai mantiskā stāvokļa, rases vai nacionālās piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīvesvietas, politiskajiem vai citiem uzskatiem."

34. Kriminālprocesa kodeksa 13.pants "Tiesas spriešana, pamatojoties uz personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā", noteic, ka "Krimināllietās tiesu spriež, pamatojoties uz personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā neatkarīgi no viņu izcelsmes, sociālā un mantiskā stāvokļa,

rases un nacionālās piederības, dzimuma, izglītības, valodas, attieksmes pret reliģiju, nodarbošanās veida un rakstura, dzīves vietas un citiem apstākļiem."

35. Civilprocesa likuma 1.pants "Personas tiesības uz tiesas aizsardzību" garantē katrai fiziskajai un juridiskajai personai tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā. Šī likuma 9.pants noteic, ka civilprocesā pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības, un tiesa nodrošina pusēm vienādas iespējas izmantot tām piešķirtās tiesības savu interešu aizsardzībai.

Tiesības uz personisko drošību un aizsardzību pret vardarbību

36. Jebkuras personas tiesības uz personisko drošību un aizsardzību pret vardarbību ir garantētas, pirmkārt, Satversmē. Satversmes 93.pants noteic, ka "Ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums.". 94.paredz, ka "Ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu.". Savukārt 95.pantā noteikts, ka "Valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam."

37. Likuma "Par policiju" 5.pants paredz, ka "Policija aizsargā personu tiesības un likumīgās intereses neatkarīgi no to pilsonības, sociālā, mantiskā un cita stāvokļa, rases un nacionālās piederības, dzimuma un vecuma, izglītības un valodas, attieksmes pret reliģiju, politiskās un citas pārliecības".

38. Krimināllikuma 317.pants paredz atbildību par dienesta pilnvaru pārsniegšanu, t.i., par valsts amatpersonas tīšām izdarītām darbībām, kas acīmredzami pārsniedz valsts amatpersonai ar likumu vai uzliktu uzdevumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, ja šīs darbības radījušas būtisku kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm. Minētā panta otrā daļā paredz bargāku sodu par tādām pašām darbībām, ja tās izraisījušas smagas sekas vai ja tās saistītas ar vardarbību vai ar vardarbības piedraudējumu, vai ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā.

39. Savukārt Krimināllikuma 318.pants paredz atbildību par dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, t.i., par valsts amatpersonas tīšām izdarītām darbībām, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, ja šīs darbības radījušas būtisku kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai, vai ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm. Par tādām pašām darbībām, ja tās izraisījušas smagas sekas vai ja tās izdarītas mantkārīgā nolūkā minēta panta otrā daļā tiek paredzēts bargāks sods.

40. Krimināllikuma 317.pants un 318.panti ir piemērojami arī attiecībā uz Valsts policijas darbinieku izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem – nelikumīgu fiziskā spēka pielietošanu, necilvēcīgu izturēšanos, ņirgāšanos u.c. cilvēktiesības pārkāpjošām darbībām. Valsts policijā bijuši reģistrēti gadījumi, kad policijas darbinieki pildot dienesta pienākumus ir vardarbīgi vērsušies pret atsevišķām personām, bet Valsts policijas rīcībā nav ziņu par to, ka kādā no minētajiem gadījumiem policijas darbinieki būtu vardarbīgi izturējušies pret indivīdiem saistībā ar to rasi vai nacionālo izcelsmi. Jebkura persona var iesniegt Valsts policijā iesniegumu par savu tiesību aizskārumu. Par šādiem gadījumiem tiek veiktas dienesta pārbaudes un, ja dienesta pārbaudes

rezultātā tiek konstatēts, ka policijas darbinieks ir pārkāpis dienesta pilnvaras, tad viņš, saskaņā ar spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, tiek saukts pie kriminālatbildības (informāciju par reģistrētajiem un atklātajiem 317.pantā un 318.pantā paredzētajiem noziegumiem skat. tabulā).

KL pants	1999.gads		2000.gads		2001.gads	
	reģistrēti	atklāti	reģistrēti	atklāti	reģistrēti	atklāti
317.pants	48	10	42	8	42	11
318.pants	52	28	54	29	56	32

41. Tiesības uz paš aizsardzību ir paredzētas Krimināllikuma III nodaļā, kas apskata kriminālatbildību izslēdzošus apstākļus. Par izdarītajām darbībām, kas atbilst Krimināllikumā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmēm, bet kas izdarītas apstākļos, kas izslēdz kriminālatbildību, uzskatāmas nepieciešamā aizstāvēšanās; aizturēšana, nodarot personai kaitējumu; galējā nepieciešamība; attaisnojams profesionālais risks un noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšana. Nepieciešamā aizstāvēšanās ir darbība, kas izdarīta, aizsargājot valsts vai sabiedrības intereses, savas vai citas personas tiesības, kā arī personu pret uzbrukumu vai uzbrukuma draudiem tādā veidā, ka uzbrucējam tiek radīts kaitējums. Personai ir tiesības uz nepieciešamo aizstāvēšanos neatkarīgi no iespējām izvairīties no uzbrukuma vai griezties pēc palīdzības pie citām personām. Saskaņā ar Krimināllikumu, persona var tikt saukta pie atbildības par nepieciešamās aizstāvēšanās robežu pārkāpšanu, t.i., gadījumos, kad pastāv acīmredzama aizsardzības nesamērība ar uzbrukuma raksturu un bīstamību.

42. Par aizturēšanu, radot personai kaitējumu, ir uzskatāmas darbības, kas vērstas pret tādu personu, kas izdara vai ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Aizturēšanas robežas tiek pārkāptas, ja pastāv nodarītā kaitējuma acīmredzama neatbilstība nodarījuma, nepakļaušanās vai pretošanās raksturam.

43. Galējā nepieciešamība ir darbības, ko persona izdara, lai novērstu kaitējumu, kas apdraud valsts vai sabiedrības intereses, šīs personas vai citas personas tiesības, kā arī šo vai citu personu, ja attiecīgo kaitējumu konkrētos apstākļos nav bijis iespējams novērst ar citiem līdzekļiem un ja radītais kaitējums ir mazāks nekā novērtais.

44. Attaisnojams profesionālais risks ir kaitējums, kas nodarīts ar profesionālu darbību, kurai ir noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, ja šī darbība ir izdarīta, lai sasniegtu sociāli derīgu mērķi, kuru nebija iespējams sasniegt citādā veidā. Profesionālais risks ir attaisnojams, ja persona ir darījusi visu, lai novērstu kaitējumu tiesiski aizsargātām interesēm.

45. Par noziedzīgas pavēles vai noziedzīga rīkojuma izpildīšanu atbildība iestājas tad, ja persona nav apzinājusies šī rīkojuma vai pavēles noziedzīgo raksturu un tas nav bijis acīmredzams. Kriminālatbildība šādos gadījumos tomēr iestājas tad, ja izdarīti noziegumi pret cilvēci un mieru, kara noziegumi un genocīds.

Tiesības piedalīties vēlēšanās

46. Satversmes 6.pants noteic, ka "Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiešās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās.". Saskaņā ar Satversmes 8.pantu, tiesības vēlēties ir pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir sasnieguši astoņpadsmit gadu vecumu. Savukārt 9.pants noteic, ka Saeimā var ievēlē katru pilntiesīgu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu pirmā dienā ir vecāks par divdesmit vienu gadu.

47. Latvijas sākotnējā ziņojumā (43.-48.paragrāfi) jau ir sniegta informācija par spēkā esošajiem tiesību aktiem, kas regulē vēlēšanas tiesību īstenošanu.

48. Krimināllikuma 90.pants paredz atbildību par apzinātu personas kavēšanu brīvi realizēt tiesības vēlēties deputātus un tikt ievēlētam, lietojos vardarbību, viltu, draudus, uzpirkšanu vai citā prettiesiskā veidā. Sods par šādām darbībām ir paredzēts brīvības atņemšana uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sods līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām.

49. 2000.gada 15.augustā Satversmes tiesa izskatīja lietu par Saeimas vēlēšanu likuma un Pilsētas domes un pagastu padomes likuma atbilstību Satversmei, Eiropas Cilvēktiesību konvencijai un Pakta 25.pantam. Pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka minētajos likumos paredzētie ierobežojumi, kas aizliedz vēlēšanās pieteikt par kandidātiem personas, kuras ir vai ir bijušas PSRS, Latvijas PSR vai ārvalstu valstu drošības dienestu, izlūkdienestu vai pretizlūkošanas dienestu štata darbinieki vai kuras pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas sabiedrības glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās, ir diskriminējoši un tādēļ neatbilstoši Satversmei un Paktam, kā arī Eiropas Cilvēktiesību konvencijai.

50. Savā spriedumā Satversmes tiesa atzina, ka tiesības vēlēties un tikt ievēlētam "nav absolūtas", jo tās ir īstenojamas "likumā paredzētā veidā". Tāpat Satversmes tiesa konstatēja, ka "Pakta 25.pants, kaut arī uzsver diskriminācijas nepieļaujamību attiecībā uz tajā minēto tiesību normu īstenošanu, atzīst šo tiesību ierobežošanas iespēju, uzsverot, ka "katram pilsonim ... bez nepamatoti ierobežojumiem jābūt tiesībām un iespējai ...". Tādējādi pamatotu ierobežojumu noteikšana attiecībā uz Pakta 25.pantā ietvertajām normām ir pieļaujama.". Izvērtējot, vai ierobežojumi ir (1) noteikti ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, (2) attaisnojami ar leģitīmu mērķi, (3) nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, Satversmes tiesa secināja, ka šie priekšnosacījumi ir ievēroti. Satversmes tiesa tālāk secināja, ka "apstrīdētās normas ir vērstas tikai pret tām personām, kuras ar aktīvu darbību pēc 1991.gada 13.janvāra okupācijas armijas klātesamības apstākļos mēģināja atjaunot iepriekšējo režīmu, bet nav attiecināmas uz personām ar atšķirīgu politisko pārliecību (uzskatiem)". Kopumā Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās tiesību normas atbilst gan Satversmei, gan Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, gan Pakta 25.pantam.

51. 2001.gada 25.jūlijā ANO Cilvēktiesību komiteja izskatīja Latvijas pilsoņu sūdzību par 1966.gada starptautiskā pilsonisko un politisko tiesību pakta 25.panta pārkāpumiem. Kā uzskata sūdzības iesniedzēja, viņas tiesību uz brīvām vēlēšanām pārkāpumu veido Centrālās vēlēšanu komisijas lēmums svītrot viņu no deputātu kandidātu saraksta nepietiekamu valsts valodas zināšanu dēļ. Izskatot šo sūdzību pēc būtības, Cilvēktiesību komiteja secina, ka viena valodas inspektora lēmums, kas tika pieņemts dažas dienas pirms vēlēšanām un atšķīrās no pirms

vairākiem gadiem sūdzības autorei izsniegtās valodas zināšanu apliecībā fiksētās valsts valodas prasmes pakāpes, bija pietiekams, lai Centrālā vēlēšanu komisija lemtu par sūdzības autores svītrosānu no deputātu kandidātu saraksta. Kā atzina Cilvēktiesību komiteja, sūdzības autores svītrosāna no deputātu kandidātu saraksta nepietiekamu valsts valodas zināšanu dēļ nav savienojama ar Pakta 25.panta prasībām, jo valodas prasmes atkārtota pārbaude, ko veica viens inspektors, nebija pamatota uz objektīviem kritērijiem un nav pierādīts, ka šī pārbaude notika saskaņā ar likumā noteikto procedūru.

52. Izpildot ANO Cilvēktiesību komitejas lēmumu, Ministru kabinets 2001.gada 6.novembrī pieņēma grozījumus noteikumos "Valsts valodas centra nolikums" un noteikumos "Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes pārbaudes kārtību". Saskaņā ar pieņemtajiem grozījumiem, atkārtota valsts valodas prasmes pārbaude var tikt veikta tikai tad, ja to vēlas pati persona, savukārt Valsts valodas centram ir tiesības pārbaudīt personas valsts valodas prasmes apliecības īstumu. Ar šo grozījumu pieņemšanu ir novērsta ANO Komitejas identificētā problēma un ir nodrošināta tiesiskās paļāvības principa ievērošana – nokārtojot likumā noteikto pārbaudījumu un saņemot valsts valodas prasmes apliecību, persona var būt droša, ka atkārtota viņas valodas zināšanu pārbaude pēc būtības varēs notikt tikai tad, ja šī persona pati to ierosinās.

53. Patlaban sabiedrībā aktuāla ir diskusija par nepieciešamību saglabāt likumus, kas regulē vēlēšanu tiesību īstenošanu, prasību deputātu kandidātiem zināt valsts valodu atbilstoši augstākajam līmenim. Šīs prasības atbalstītāji uzskata, ka tādējādi tiek aizsargāta latviešu valoda un tiek veicināta latviešu valodas lietošana valsts institūcijās. Savukārt minētās prasības pretinieki norāda, ka valodas aizsardzība un valodas lietošana tiek reglamentēta pavisam citos tiesību aktos – Valsts valodas likumā, Administratīvo pārkāpumu kodeksā, Saeimas kārtības rullī, tādēļ šī prasība vēlēšanu likumos uzskatāma par nepamatotu. 2001.gada nogalē Valsts prezidente lūdza ekspertu darba grupu izvērtēt šī jautājuma juridiskos aspektus, kā arī sniegt priekšlikumus par iespējamo turpmāko rīcību. Vienlaicīgi valodnieki tiek lūgti izteikties par to, kā efektīvāk nodrošināt valsts valodas aizsardzību un veicināt tās lietošanu.

Tiesības uz vienlīdzīgu piedalīšanos valsts pārvaldē un vienlīdzīgas iespējas strādāt valsts darbu

54. Satversmes 101.pants paredz, ka "Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.". Savukārt Valsts civildienesta likums nosaka valsts civildienesta tiesisko statusu, ierēdņa amata pretendenta izvirzāmās obligātās prasības un ierēdņa tiesisko statusu civildienesta attiecībās ar valsti.

55. Neviena no Valsts civildienesta likuma 7.pantā paredzētajām prasībām ierēdņa amata pretendenta nav saistīta ar šīs personas rasi vai nacionālo piederību.

Tiesības brīvi pārvietoties valstī, tiesības brīvi izbraukt no valsts un atgriezties valstī

56. Satversmes 97.pants noteic, ka "Ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu.". Saskaņā ar Satversmes 98.pantu "Ikvienam ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Ikviens, kam ir Latvijas pase, ārpus Latvijas atrodas valsts aizsardzībā, un viņam ir tiesības brīvi atgriezties Latvijā.".

57. Saskaņā ar līdz šim spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, personai, izvēloties dzīvesvietu, bija pienākums tajā reģistrēties. Šī "pierakstu sistēma" ir atzīta par novecojušu, vēl jo vairāk tādēļ, ka Civillikums pieļauj, ka vienai personai var būt vairākas dzīvesvietas. Tādēļ ir sagatavots "Dzīvesvietas deklarēšanas likuma" projekts, kurš patlaban tiek izskatīts Saeimā un saskaņā ar kuru personai būs jādeklarē sava dzīvesvieta, lai tā būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti. 2002.gada 1.februārī spēkā stāsies Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra Noteikumi Nr.542 "Personu pierakstīšanās un izrakstīšanās pagaidu kārtība", kuros noteikti jauni pierakstīšanās pamati. Šie noteikumi prezumē personas tiesības uz vairākām dzīvesvietām, no kurām vienā, pēc personas brīvas izvēles, ir pienākums reģistrēties, kas ievērojami paplašina tiesību brīvi izvēlēties savu dzīvesvietu īstenošanu līdz "Dzīvesvietas deklarēšanas likuma" pieņemšanai.

58. Saskaņā ar 1998.gada 27.augusta Iedzīvotāju reģistra likumu Latvijā ir četras personu kategorijas, kurām Latvija izsniedz personu apliecinošus un ceļošanas dokumentus veidi: Latvijas pilsonis, Latvijas nepilsonis, bezvalstnieks un bēglis. Pamatojoties uz Satversmi, 1994.gada 22.jūlija Pilsonības likumu, 1995.gada 12.aprīļa likumu "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības", 1997.gada 19.jūnija likumu "Par patvēruma meklētājiem un bēgļiem Latvijas Republikā" un 1999.gada 18.februāra likumu "Par bezvalstnieku statusu Latvijas Republikā" iepriekš minētajām personu kategorijām Latvija nodrošina personu apliecinošu dokumentu izsniegšanu un garantē tām brīvu izceļošanu un atgriešanos valstī jebkurā brīdī.

59. Nepilsoņu pasu izsniegšanas un lietošanas kārtība noteikta 2001.gada 30.janvāra Ministru kabineta noteikumos Nr.42 "Noteikumi par Latvijas nepilsoņu pasēm". Uz 2002.gada 1.janvāri Latvijā ir izsniegtas 590 274 nepilsoņu pases (1997.gadā – 78 448, 1998.gadā – 252 465, 1999.gadā – 174 612, 2000.gadā – 62 204 un 2001.gadā 22 545). Nepilsoņu pases satur plašāku informāciju nekā pilsoņu pases. Tajās papildus norādīta personas acu krāsa un personas augums, turklāt tajās ir iestrādāta mašīnlasāmā daļa, kas samazina iespēju viltot nepilsoņu pases.

60. Bezvalstnieka statuss un tiesības saņemt personu apliecinošu dokumentu noteiktas likumā "Par bezvalstnieka statusu Latvijas Republikā". Minētajā likumā īpaši uzsvērts, ka bezvalstniekiem ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas un atgriezties Latvijā. Bezvalstnieka personu apliecinoša dokumenta – bezvalstnieka personas apliecības izsniegšanas kārtība noteikta 1999.gada 24.augusta Ministru kabineta noteikumos Nr.297 "Noteikumi par bezvalstnieka personu apliecinoša dokumenta paraugu un bezvalstnieka personu apliecinoša dokumenta izsniegšanas un nodošanas kārtību". Uz 2002.gada 1.janvāri ir 80 personas, kas atzītas par bezvalstniekiem Latvijā.

61. Šobrīd Latvijā atrodas 8 bēgļi, kuriem ir dotas tiesības naturalizēties vispārējā kārtībā saskaņā ar Pilsonības likumu. Bēgļu tiesības izvēlēties dzīvesvietu noteiktas 1998.gada 20.janvāra Ministru kabineta noteikumos Nr. 19 "Kārtība, kādā bēgļi var izvēlēties dzīvesvietu Latvijā". Bēglis var izvēlēties dzīvesvietu Latvijā atbilstoši Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Pašvaldību lietu pārvaldes sarakstam, kas sastādīts saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju par attiecīgās pašvaldības rīcībā esošām brīvām dzīvojamām telpām. Ja bēglis izvēlas dzīvesvietu, kura nav norādīta sarakstā, viņam nepieciešama Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Bēgļu lietu centra piekrišana. Patvēruma meklētāju izmitināšanas centra administrācija

trīs dienu laikā pēc saraksta saņemšanas iepazīstina ar to bēgli. Bēglis septiņu dienu laikā pēc iepazīšanās ar sarakstu izvēlas dzīvesvietu un ar parakstu apliecina, ka viņš piekrīt dzīvot attiecīgajā dzīvesvietā. Maksa par īres un komunālajiem pakalpojumiem vai uzturēšanos internātskolās un pansionātos tiek garantēta no bēgļiem piešķirtā valsts pabalsta. Bēgļu lietu centrs ir tiesīgs izsniegt bēglim atļauju uzturēties patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā līdz laikam, kamēr bēglis izvēlas dzīvesvietu saskaņā ar sarakstu.

62. Latvija vēlētos informēt Komiteju, ka ir izstrādāts un pašlaik Saeimā 3.lasījumā tiek izskatīts likumprojekts "Patvēruma likums", kas papildus bēgļa statusam paredz iespēju piešķirt alternatīvo statusu personām, kuras netiek vajātas savas politiskās pārliecības, rases, reliģijas, tautības vai sociālās piederības dēļ, bet tās nevar izraidīt saskaņā ar neizraidīšanas "non-refoulement" principu atbilstoši starptautiskajām saistībām, jo mītnes zemē pastāv spīdzināšanas, cietsirdīgas vai pazemojošas apiešanās draudi.

63. Ievērojot Komitejas 1999.gada 23.augusta rekomendāciju E.daļas 24.paragrāfu, kurā Komiteja iesaka Latvijai izvērtēt nepieciešamību saglabāt prasību par tautības ieraksta iekļaušanu personu apliecinošajos dokumentos, Latvija vēlas informēt, ka šobrīd ir uzsākts jaunu Latvijas pasu ieviešanas projekts, kurās tautības atzīme nav paredzēta, tādēļ līdz ar jauno Latvijas pasu ieviešanu (šobrīd plānotais termiņš ir 2002.gada vidus) būs pilnībā izpildīta minētā Komitejas rekomendācija.

Tiesības uz pilsonību

64. Pilsonības iegūšanu regulē 1994.gadā pieņemtais un 1998.gadā tautas nobalsošanā grozītais Pilsonības likums. Saskaņā ar šo likumu pilsonības iegūšanas nosacījumu un ierobežojumu pamatā nav ietverts etniskais princips, bet gan domicila princips.

65. Pilsonības likums paredz šādus pilsonības iegūšanas veidus: naturalizācija, pilsonības atzīšana, pilsoņa statusa reģistrēšana un pilsonības atjaunošana.

66. Tiesības iesniegt naturalizācijas iesniegumu ir 15 gadu vecumu sasniegušām personām, ievērojot šādus nosacījumus:

1) naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas dienā personas pastāvīgā dzīvesvieta ne mazāk kā piecus gadus ir bijusi Latvijā;

2) persona prot latviešu valodu, zina Satversmes pamatnoteikumus, valsts himnas tekstu un Latvijas vēsturi (pilsonības pretendents jāatkārto attiecīga pārbaude);

3) personai vai tās aizbildnim ir legāls iztikas avots;

4) uz personu neattiecas naturalizācijas ierobežojumi - Latvijas pilsonībā netiek uzņemtas personas, kuras ar antikonstitucionālām metodēm ir vērsušās pret Latvijas Republikas neatkarību, demokrātisko parlamentāro valsts iekārtu vai pastāvošo valsts varu Latvijā, ja tas konstatēts ar tiesas spriedumu; pēc 1990.gada 4.maija paidušas fašisma, šovinisma, nacionālsociālisma, komunisma vai citas totalitārisma idejas vai musinājušas uz nacionālo vai rasu naidu vai nesaticību, ja tas konstatēts ar tiesas spriedumu; ir kādas ārvalsts varas, pārvaldes vai tiesībsardzības iestāžu amatpersonas; dien kādas ārvalsts bruņotajos spēkos, iekšējā

karaspēkā, drošības dienestā vai policijā (milicijā); pēc 1940.gada 17.jūnija ir izvēlējušās Latvijas Republiku par dzīvesvietu tieši pēc demobilizēšanās no PSRS (Krievijas) bruņotajiem spēkiem vai PSRS (Krievijas) iekšējā karaspēka un kuras dienestā iesaukšanas vai iestāšanās dienā nav pastāvīgi dzīvojušas Latvijā; ir bijušas PSRS (LPSR) VDK vai kādas citas ārvalsts drošības dienesta, izlūkdienesta vai citu speciālo dienestu darbinieki, informatori, aģenti, ja šis fakts konstatēts likumā noteiktā kārtībā; Latvijā vai kādā citā valstī ir bijušas kriminālsodītas par tāda nozieguma izdarīšanu, kurš ir noziegums arī Latvijā Pilsonības likuma spēkā stāšanās brīdī; pēc 1991.gada 13.janvāra darbojušās pret Latvijas Republiku PSKP (LKP), Latvijas PSR Darbaļaužu internacionālajā frontē, Darba kolektīvu apvienotajā padomē, Kara un darba veterānu organizācijā, Vislatvijas glābšanas komitejā vai tās reģionālajās komitejās vai Latvijas komunistu savienībā.

67. Ja Latvijas pilsonībā naturalizāijas kārtībā tiek uzņemta pilngadīga persona, vienlaikus ar naturalizēto personu Latvijas pilsonību iegūst arī šīs personas nepilngadīgie bērni līdz 15 gadu vecumam, kuri pastāvīgi dzīvo Latvijā.

68. Bērns, kurš dzimis Latvijā pēc 1991. gada 21. augusta, ir atzīstams par Latvijas pilsoni, ja viņš atbilst visām šādām prasībām:

1) viņa pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvija,

2) viņš nav Latvijā vai kādā citā valstī bijis notiesāts ar brīvības atņemšanu ilgāk nekā uz pieciem gadiem par nozieguma izdarīšanu,

3) viņš pirms tam visu laiku bijis bezvalstnieks vai nepilsonis.

69. Saskaņā ar Pilsonības likuma 2.pantu, Latvijas pilsoņi ir (personas, kas Latvijas pilsoņa statusu iegūst reģistrējoties);

1) personas, kuras bija Latvijas pilsoņi 1940. gada 17.jūnijā, kā arī šo personu pēcnācēji, izņemot personas, kuras pēc 1990.gada 4.maija ieguvušas citas valsts pilsonību;

2) latvieši un līvi, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā un kuriem nav citas valsts pilsonības;

3) to sieviešu pēcnācēji, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā un kuras saskaņā ar Latvijas Republikas 1919.gada 23.augusta "Likuma par pavalstniecību" 7.pantu (stājoties laulībā, sievietē pāriet vīra pavalstniecībā) bija zaudējušas Latvijas pavalstniecību, izņemot personas, kuras pēc 1990.gada 4.maija ieguvušas citas valsts pilsonību;

4) personas, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā un kuras ir apguvušas pilnu mācību kursu latviešu mācībvalodas vispārizglītojošās skolās vai divplūsmu vispārizglītojošo skolu latviešu plūsmā, iegūstot šajās skolās pamatizglītību vai vispārējo vidējo izglītību, ja šīm personām nav citas valsts pilsonības. Ja pilsoņa statusu saskaņā ar šo nosacījumu reģistrē pilngadīga persona, pilsonību vienlaikus ar šo personu iegūst arī tās nepilngadīgie bērni līdz 15 gadu vecumam, kuri pastāvīgi dzīvo Latvijā;

5) bērni, kuri atrasti Latvijas teritorijā un kuru vecāki nav zināmi;

6) bērni, kuriem nav vecāku un kuri dzīvo Latvijas bērnunamā vai internātskolā

7) bērni, kuriem viņu dzimšanas brīdī abi vecāki ir Latvijas pilsoņi, neatkarīgi no bērnu dzimšanas vietas.

70. Pilsonības likuma 25.pants noteic, ka Latvijas pilsonību var atjaunot personas, kuras zaudējušas Latvijas pilsonību vecāku (adoptētāju) izvēles, juridiskās kļūdas vai pilsonības prettiesiskās atņemšanas rezultātā.

71. Ievērojot Komitejas 1999.gada 23.augusta rekomendāciju E.daļas 3.punktu, Latvija vēlētos sniegt papildus informāciju par Pilsonības likuma izpildi un naturalizācijas gaitu Latvijā.

72. Pilsonības likuma izpilde un sekmīga naturalizācijas gaita ir viena no svarīgākajām Latvijas prioritātēm. Latvijas kompetentās institūcijas vienmēr ir bijušas gatavas sadarbībai ar starptautiskajām organizācijām, lai identificētu iespējamās problēmas naturalizācijas procesā. Parādot savu labo gribu, Latvija ir izpildījusi šo organizāciju ieteikumus, tai skaitā arī Eiropas drošības un sadarbības organizācijas misijas Latvijā vadlīnijas – ir gan samazināta naturalizācijas valsts nodeva, gan apvienoti centralizētais vidusskolu latviešu valodas eksāmens un valsts valodas prasmes pārbaude naturalizācijai.

73. Gan Eiropas Savienības institūciju amatpersonas, gan Eiropas drošības un sadarbības komitejas amatpersonas ir vairākkārt uzsvērušas, ka Pilsonības likuma pašreizējais variants (pēc 1998.gada grozījumiem) apmierina gan ES, gan EDSO. Naturalizācijas kritēriji atbilst starptautiskajiem standartiem un nav diskriminējoši. Tā, piemēram, EDSO Augstākais komisārs mazākumtautību jautājumos 1999.gada 11.janvārī publiski paziņoja, ka viņš ir gandarīts par esošo stāvokli Latvijas pilsonības jomā un turpmākās rekomendācijas nav gaidāmas. Īpaši jāusver, ka EDSO Pastāvīgā padome ir apliecinājusi EDSO misijas Latvijā vadlīniju izpildi, un EDSO misija savu darbu Latvijā ar 2001.gada nogali ir pabeigusi.

74. Pēc naturalizācijas "logu" atcelšanas naturalizācijas tempi salīdzinājumā ar 1995.-1997.gadu ievērojami palielinājušies.

75. Kā rāda Naturalizācijas pārvaldes pētījumu un aptauju rezultāti, galvenie faktori, kas nosaka pašreizējos naturalizācijas tempus ir šādi:

1) nepietiekama valsts valodas prasme;

2) valsts nodevas apmērs atsevišķām iedzīvotāju grupām, kuras nevar iegūt trūcīgas personas statusu saskaņā ar tiesību aktu normām;

3) motivācijas trūkums (minimālas atšķirības pilsoņu un nepilsoņu tiesībās).

76. Jāusver, ka starptautiskajai sabiedrībai, starptautiskajām organizācijām un institūcijām nav bijušas pretenzijas pret Naturalizācijas pārvaldes darbu. Nav rindu naturalizācijas iesnieguma iesniegšanai, naturalizācijas pārbaužu kārtīšanai, iesniegumi tiek izskatīti īsākā laika posmā, nekā to paredz likums. 2001.gada jūnijā atkārtoti tika pārskatīti "Noteikumi par valsts nodevu naturalizācijas iesniegumu iesniegšanai", kā rezultātā ir paplašināts to personu loks, kas maksā valsts nodevu 50% apmērā no pamatlīkmes, kā arī to personu loks, kas ir atbrīvotas no valsts nodevas. Tāpat 2001.gada jūnijā tika grozīti "Noteikumi par latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu

pārbaudi personām, kuras vēlas iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā". Grozījumi paredz, ka mazākumtautību vidusskolu absolventi, kuri kārto centralizēto latviešu valodas un literatūras eksāmenu un vēlas naturalizēties, var apvienot naturalizācijas eksāmena valodas pārbaudi ar centralizēto eksāmenu.

77. Naturalizācijas pārvalde ir īstenojusi daudzus informatīva un sabiedrību izglītojoša rakstura pasākumu, kuru mērķis ir sniegt sabiedrībai visplašāko informāciju par pilsonības iegūšanas nozīmi un iespējām. Sabiedrības informēšanai un izglītošanai par pilsonības un sabiedrības integrācijas jautājumiem kopš 1999.gada Naturalizācijas pārvaldē izveidots Informācijas centrs. 2001.gada novembrī ir uzsākta plaša "Sabiedrības informēšanas un izpratnes veicināšanas par pilsonības jautājumiem kampaņa", kuras galvenie uzdevumi ir informēt par pilsonības iegūšanas iespējām un motivēt nepilsoņus izvēlēties Latvijas pilsonību. Kampaņas ietvaros tika izvietotas informējošas reklāmas televīzijā, radio, internetā un reģionālajā presē, kā arī tika veidoti tematiski raidījumi televīzijā, notika nepilsoņu personiska uzruna ar pasta sūtījumu starpniecību, tika organizētas informācijas dienas par pilsonības jautājumiem, kā arī izveidota interneta mājas lapa krievu valodā.

78. Kopš Natrualizācijas pārvaldes darbības sākuma regulāri tiek gatavota un izplatīta informācija pilsonības pretendentiem par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām. Tā, piemēram, atkāroti ticis izdots buklets "Latvijas pilsonība" (1995., 1997., 1999.gadā), kurā atspoguļota informācija par visiem pilsonības iegūšanas veidiem, norādot iesniedzamos dokumentus un pārvaldes reģionālo nodaļu koordinātes. 1999.gadā buklets tika izdots 150 000 eksemplāros latviešu un 150 000 eksemplāros krievu valodā un izplatīts Latvijas iedzīvotājiem. Eiropas Savienības programmas *Phare* projekta "Sabiedrības integrācija ar informēšanas un izglītošanas palīdzību" ietvaros Naturalizācijas pārvalde sagatavojusi un izdevusi vairākus jaunus informatīvus izdevumus – ikmēneša biļetenu "Naturalizācijas pārvaldes vēstis", ceturkšņa biļetenu "Pilsonība – līdzdalība un integrācija" (latviešu un krievu valodās) un bukletu "Pilsonība: Latvijā un Eiropas Savienībā" (latviešu un krievu valodā). Sagatavots arī videomateriāls skolām par pilsonības, naturalizācijas un sabiedrības integrācijas jautājumiem latviešu un krievu valodā.

79. Kopš naturalizācijas procesa sākuma regulāri tiek izdoti arī metodiskie ieteikumi Latvijas pilsonības pretendentiem, gatavojoties latviešu valodas prasmes pārbaudei un Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudei. Metodiskie ieteikumi iepazīstina ar pārbaudžu saturu un norisi un ļauj pilsonības pretendentiem sekmīgi sagatavoties naturalizācijas pārbaudēm

80. Liela uzmanība tiek pievērsta arī izglītojošajam darbam un iedzīvotāju līdzdalības veicināšanai. Jau piekto gadu pēc kārtas Naturalizācijas pārvalde sadarbībā ar citām institūcijām organizē skolēnu konkursu "Ceļā uz pilsonisku sabiedrību". Konkursa ietvaros jaunieši ne tikai padziļina savas zināšanas par Latvijas vēsturi, Satversmi, pilsonības iegūšanas iespējām un citiem jautājumiem, bet arī līdzdarbojas pilsoniskas un integrētas sabiedrības veidošanā, izstrādājot un īstenojot projektus, kas vērsti uz sabiedrības integrācijas veicināšanu Latvijā.

81. Naturalizācijas pārvaldes reģionālo nodaļu darbinieki regulāri organizē informācijas dienas, tikšanās un citus informatīvus pasākumus gan skolās, gan pašvaldībās, gan nevalstiskajās organizācijās, lai skaidrotu dažādas pilsonības iegūšanas iespējas, to skaitā par bērnu, kas

dzimuši pēc 1991.gada 21.augusta, atzīšanu par Latvijas pilsoņiem. Piemēram, 2000.gada 6.decembrī tika organizēta Informācijas diena Naturalizācijas pārvaldes telpās Rīgā, kuras laikā Naturalizācijas pārvaldi apmeklēja un sevi interesējošo informāciju ieguva apmēram 300 interesenti, 2001.gada 15.janvārī līdzīga informācijas diena tika organizēta Jelgavā, 24.februārī informācijas diena notika Ludzas rajona Zilupē. Reģionālo nodaļu darbinieki regulāri apmeklē mācību iestādes, sniedzot informāciju par pārvaldes kompetencē esošajiem jautājumiem.

82. Sadarbībā ar vairākām institūcijām organizēti socioloģiski pētījumi, lai noskaidrotu iedzīvotāju attieksmi pret Latvijas valsti, pilsonību, latviešu valodu un citiem jautājumiem. 1997. – 1998.gadā tika īstenota pētījumu un rīcības programma "Ceļā uz pilsonisku sabiedrību", kuras ietvaros tika organizētas grupu diskusijas, veikta valsts mēroga iedzīvotāju aptauja, masu saziņas līdzekļu satura analīze un organizētas četras novadu un viena starptautiska konference, lai analizētu pētījuma rezultātus. Pētījuma rezultātā tika iegūta vērtīga informācija par iedzīvotāju motivāciju iegūt Latvijas pilsonību un šķēršļiem pilsonības iegūšanas procesā.

83. 2000. – 2001.gadā notika atkārtots pētījums "Ceļā uz pilsonisku sabiedrību – 2000", kura mērķis bija noskaidrot iedzīvotāju attieksmes dinamiku kopš iepriekšējā pētījuma, kā arī padziļināti pētīt ar sabiedrības integrāciju saistītus jautājumus. Papildus iedzīvotāju aptaujai un masu saziņas līdzekļu satura analīzei, tika veikta arī naturalizēto pilsoņu aptauja, kuras ietvaros tika noskaidroti tādi jautājumi kā, piemēram, vai Latvijas pilsonības iegūšana ir attaisnojusi uz sevi liktās cerības. Pētījumu rezultātā iegūto informāciju Naturalizācijas pārvalde izmanto, veidojot savu darbības un sabiedrības informēšanas stratēģiju.

84. Naturalizācijas pārvaldē ir izveidots Eiropas standartiem atbilstošs valodas prasmes pārbaudes modelis. Valsts valodas prasmes pārbaude kā svarīga naturalizācijas procesa sastāvdaļa tika noteikta 1994. gada 22.jūlijā, kad tika pieņemts Pilsonības likums. Tobrīd gatava parauga, kā veidot pārbaudi, nebija. Uzsākot naturalizācijas procesu, tika izstrādāts valodas prasmes pārbaudes 1.modelis, ievērojot Pilsonības likuma 20. pantu, kurš stingri reglamentē valodas prasmes pārbaudes saturu, daļēji arī formas. Ar Eiropas Padomes ekspertu–Nīderlandes Pārbaudes materiālu izstrādāšanas institūta (CITO) un Kembridžas universitātes Vietējo valodas eksaminācijas sindikātu (UCLES) atbalstu tika gūtas priekšzināšanas par valodas testēšanas teorētisko bāzi un praktisko darbu, kā rezultātā tika izveidots valodas prasmes pārbaudes 2. un 3. modelis. Tālākajā sadarbības gaitā UCLES eksperti analizēja 3. modeli un ieteica veikt nepieciešamās korekcijas. UCLES un Gētes institūta eksperti atzina, ka ir izveidots Eiropas standartiem atbilstošs valodas prasmes pārbaudes modelis, kurā visi uzdevumi ir ar praktisku vērtību ikdienas dzīvē, kas ir strukturāli un metodiski līdzsvarots un pilnībā atbilst Pilsonības likuma prasībām. Valsts valodas prasmes pārbaudes līmenis naturalizācijas vajadzībām ir definēts un noteikts kā *Slietšņa* līmenis, pielīdzinot to Eiropas Padomes izstrādātajam trešajam valodas prasmes līmenim (*Threshold level*) un ALTE 2 līmenim.

85. Tādējādi valodas prasmes pārbaudes līmenis naturalizācijas vajadzībām ir apzināti noteikts un saskaņots gan Latvijā (*Latviešu valodas prasmes līmenis*), gan arī pielīdzināts un saskaņots ar ALTE un Eiropas Padomes valodu prasmes līmeņiem. Šis *Threshold level* ir apzināts un zinātniski pamatoti noteikts. Valodas prasmju līmenis ir tāds, lai jebkurš cilvēks, dzīvojot Latvijā, ikdienā sastopoties ar reālo valodas vidi, varētu to apgūt. Tas nav arī pārāk zems, jo tas ļauj ikdienā sazināties un pildīt tās funkcijas, kuras nosaka pilsonība. Skaidri un nepārprotami noteiktais

prasmju līmenis un korekti izstrādātais latviešu valodas prasmes pārbaudes saturs un process ļauj pamatot valodas prasmes pārbaudes objektivitāti un aizstāvēt Latvijā un starptautiskajās organizācijās valsts valodas prasmju pārbaudē naturalizācijai nepieciešamo valodas prasmju apjomu.

86. Ievērojot visu iepriekš minēto, Latvija uzskata, ka nav pamata Komitejas 1999.gada 23.augusta rekomendācijās paustajām bažām par naturalizācijas procesa lēno gaitu un pārāk augstām prasībām pilsonības pretendentiem.

Tiesības noslēgt laulību un tiesības izvēlēties dzīvesbiedru

87. Satversmes 110.pants paredz, ka "Valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības."

88. Civillikumā ir iekļauti laulības noslēgšanas vispārīgie principi – abu personu brīva griba, vienlīdzīgas tiesības, monogāmija. Civillikumā noteiktie šķēršļi laulības noslēgšanai nekādi nav saistīti ar personas rasi vai nacionālo izcelsmi un attiecas vienīgi uz personas vecumu un tiesisko statusu iepretim personai, ar kuru vēlas noslēgt laulību.

89. Civillikums ļauj laulāties no astoņpadsmit gadu vecuma, bet izņēmuma gadījumā ar vecāku vai aizbildņu piekrišanu var doties laulībā persona, kas sasniegusi sešpadsmit gadu vecumu, ja laulība tiek noslēgta ar pilngadīgu personu. Ja vecāki vai aizbildņi bez svarīga iemesla liedzas dot atļauju, tad atļauju var dot bāriņtiesa pēc tās vietas, kur dzīvo vecāki vai iecelti aizbildņi. Aizliegta laulība personām, kuras tiesa atzinusi par rīcības nespējīgām gara slimības vai plānprātības dēļ. Aizliegta laulība radniekiem taisnā līnijā, brāļiem ar māsām un pusbrāļiem ar pusmāsām. Aizliegta laulība starp viena dzimuma personām. Laulību var noslēgt dzimtsarakstu nodaļā un baznīcā, ja laulājamie pieder pie ev.-luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (judaistu) konfesijas.

Tiesības uz īpašumu, tiesības mantot

90. Satversme 105.pants paredz, ka "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību." Savukārt Civillikuma 385.pants noteic, ka "kam vispār ir tiesība iegūt mantu, tam ir arī tiesība iegūt mantojumu vai tā sastāvdaļu."

Tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību

91. Visu personu tiesības uz domas un apziņas brīvību ir garantētas Satversmē, kuras 99.pants paredz, ka "Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Baznīca ir atdalīta no valsts." Savukārt Krimināllikuma 150.pants paredz atbildību par personas tiesību tiešu vai netiešu ierobežošanu, jebkuru priekšrocību radīšanu personām atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju. Tāpat Krimināllikums (151.pants) paredz atbildību par reliģisko rituālu tīšu traucēšanu, ja šie rituāli nepārkāpj likumu un nav saistīti ar personas tiesību aizskaršanu. Informācija par 1995.gada Reliģisko organizāciju likuma normām ir sniegta Latvijas sākotnējā ziņojumā (65.-70.paragrāfi).

92. Līdz 2001.gada 31.augustam Latvijā ir reģistrētas 1093 reliģiskās organizācijas (1077 draudzes, 13 reliģiskās savienības un 3diacēzes), kā arī 24 reliģisko organizāciju iestādes (14 iestādes, 9 klosteri un viena biedrība). Neviena no šīm organizācijām nav tikusi izslēgta no reliģisko organizāciju reģistra. Reliģiskajām organizācijām atteikts reģistrēties tikai sakarā ar iesniegto reģistrācijas dokumentu neatbilstību Reliģisko organizāciju likumam.

93. Jāatzīst, ka patlaban nepastāv tiesisks regulējums atsevišķiem reliģijas brīvības īstenošanas aspektiem. Lai atrisinātu izveidojušos situāciju, ir izveidotas vairākas starpministriju darba grupas, kuru uzdevums ir izstrādāt nepieciešamos tiesību aktus.

94. 2000.gada 1.novembrī tieslietu ministre ar rīkojumu izveidoja darba grupu, kuras uzdevums bija izstrādāt noteikumu projektu par kapelānu dienestu. Patlaban Ministru kabineta noteikumu projekts ir iesniegts izskatīšanai valdībā.

95. 2000.gada 18.oktobrī Ministru kabinets ar rīkojumu izveidoja darba grupu alternatīvā dienesta ieviešanai nepieciešamo tiesību aktu izstrādei. Darba grupa ir sagatavojusi un iesniegusi Ministru kabinetā gan Alternatīvā dienesta likuma projektu, gan vairākus ar šo likumu saistītus grozījumus citos tiesību aktos (piemēram, grozījumi nepieciešami Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā, Krimināllikumā, Obligātā militārā dienesta likumā). Saskaņā ar sagatavoto projektu, Alternatīvā dienesta likuma mērķis ir noteikt alternatīvā dienesta pildīšanas kārtību un garantēt cilvēka domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību, saistot to ar pilsoņa pienākumiem pret valsti.

96. Joprojām aktuāla ir diskusija par atsevišķu konfesiju prasībām piešķirt valsts brīvdienas šo konfesiju nozīmīgākajos reliģiskajos svētkos, kā arī par nepieciešamību vienkāršot reliģisko savienību reģistrāciju.

Tiesības uz uzskatu brīvību un tiesības brīvi izteikt savu viedokli

97. Satversmes 100.pants paredz, ka "ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta."

98. Likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 1.pantā noteikts, ka jebkurai personai, jebkurām personu grupām, valsts iestāžu un visu veidu uzņēmumu un organizāciju institūcijām ir tiesības brīvi paust savus uzskatus un viedokļus, izplatīt paziņojumus presē un citos masu informācijas līdzekļos, saņemt ar to starpniecību informāciju par jebkuru tās interesējošu jautājumu vai sabiedrības dzīvi. Šis pats pants arī paredz, ka preses un citu masu informācijas līdzekļu cenzūra nav atļauta, kā arī to, ka nav atļauta nekāda preses un citu masu informācijas līdzekļu monopolizācija.

99. Minētā likuma 7.pantā noteikts, ka ir "aizliegts publicēt informāciju, kas ir valsts noslēpums vai cits ar likumu speciāli aizsargāts noslēpums, kas aicina uz vardarbību un pastāvošās iekārtas gāšanu, propogandē karu, cietsirdību, rasu, nacionālo vai reliģisko pārkāpumu un neiecietību, kūda uz citu noziegumu izdarīšanu."

100. 1998.gadā tika pieņemts Informācijas atklātības likums, kura mērķis ir nodrošināt sabiedrībai pieeju informācijai, kas normatīvajos aktos noteikto funkciju veikšanai ir valsts pārvaldes iestāžu un pašvaldību iestāžu rīcībā. Saskaņā ar šajā likumā iestrādāto principu, informācija ir sabiedrībai

pieejama visos gadījumos, kad likumā nav noteikts pretējais. Likuma 5.pants par ierobežotas pieejamības informāciju atzīst informāciju par uzņēmējdarbības noslēpumiem, par fiziskas personas privāto dzīvi, par eksāmeniem, atestācijām un konkursiem, kā arī informāciju, kas ir paredzēta iestādes iekšējai lietošanai un informāciju, kurai ierobežota pieejamība noteikta ar likumu (piemēram, valsts noslēpumu saturoša informācija, kā to paredz likums "Par valsts noslēpumu").

Tiesības uz biedrošanos un sapulču brīvību

101. Satversmes 102.pants noteic, ka "ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.". 103.pants paredz, ka "valsts aizsargā iepriekš pieteiktu miermīlīgu sapulču un gājienu, kā arī piketu brīvību."

102. Likums "Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām" paredz kārtību, kādā tiek dibinātas sabiedriskas organizācijas, nosaka šo organizāciju statusu, kā arī darbības principus. Šis likums arī paredz, kādos gadījumos sabiedriskā organizācija netiek reģistrēta vai tās darbība tiek pārtraukta (skat. šī ziņojuma 28.-31.paragrāfus).

103. Kopš 1993. gada krasi pieaudzis jaundibināto sabiedrisko organizāciju skaits. Tā 2000.gadā Latvijā tika reģistrētas 897 jaunas sabiedriskās organizācijas, bet jau 2001. gada pirmajā pusgadā – 551.

104. Likuma "Par sapulcēm, gājieniem, piketiēm" 3.pants noteic, ka "katram cilvēkam atbilstoši šim likumam ir tiesības organizēt miermīlīgas sapulces, gājienu un piketus, kā arī piedalīties tajos.". Šis pats pants paredz, ka "šo tiesību izmantošanu nedrīkst pakļaut nekādiem ierobežojumiem, izņemot tos, kas ir noteikti ar likumu un ir nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizstāvētu valsts un sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu sabiedrības veselību un tikumību, kā arī citu cilvēku tiesības un brīvības. Valsts ne tikai nodrošina pulcēšanās iespējas, bet arī gādā, lai pulcēšanās netiktu traucēta."

Tiesības uz darbu, tiesības uz aizsardzību bezdarba gadījumā

105. Saskaņā ar Satversmes 106.pantu, ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts, taču par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.

106. Atbilstoši Satversmes 107.pantam, ikvienam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu. Savukārt Satversmes 108.pants noteic, ka strādājošajiem ir tiesības uz koplīgumu, kā arī tiesības streikot. Šis pats pants paredz, ka valsts aizsargā arodbiedrību brīvību.

107. 2001.gada 20.jūnijā Saeimā tika pieņemts jaunais Darba likums, kurš stāsies spēkā 2002.gada 1.jūnijā. Ar šo likumu pārņemtas Eiropas Savienības direktīvu prasības attiecībā uz vienlīdzīgas attieksmes principa piemērošanu vīriešiem un sievietēm darba pieejamības jomā, darba samaksas jomā, kā arī citiem būtiskiem darba tiesisko attiecību jautājumiem. Darba likums ikvienam nosaka vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem

darba apstākļiem, kā arī taisnīgu darba samaksu. Šīs tiesības nodrošināmas bez jebkādas tiesas vai netiesas diskriminācijas – neatkarīgi no personas rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes un mantiskā stāvokļa. Likumā noteikts arī atšķirīgas attieksmes aizliegums atkarībā no darbinieka dzimuma, rases, ādas krāsa, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes un mantiskā stāvokļa aizliegums, dibinot darba tiesiskās attiecības, kā arī darba tiesisko attiecību pastāvēšanas laikā un it īpaši paaugstinot darbinieku amatā, nosakot darba apstākļus, darba samaksu vai profesionālo apmācību, kā arī uzteicot darba līgumu.

108. Satversmes 109.pants ikvienam garantē tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos. Likumā "Par nodarbinātību" ir izvirzītas prasības, kādām personai ir jāatbilst, lai viņu varētu atzīt par bezdarbnieku. Saskaņā ar šī likuma 6.pantu, par bezdarbnieku atzīstams darba spējīgs Latvijas pilsonis vai ārvalstnieks (bezvalstnieks), kurš saņēmis pastāvīgās uzturēšanās atļauju vai kuram pasē ir ledzīvotāju reģistra atzīme ar personas kodu un kurš nestrādā, ir darbnespējas vecumā, kurš neveic uzņēmējdarbību, meklē darbu, ir reģistrēts nodarbinātības valsts dienestā pēc dzīvesvietas un vismaz reizi mēnesī griežas šajā dienestā. Neviens no kritērijiem nav saistīts ar personas rasi vai nacionālo piederību. Arī patlaban sagatavotajā Bezdarbnieka un darba meklētāja atbalsta likuma projektā nav normu, kas paredzētu atšķirīgu attieksmi pret personām atkarībā no to rases vai nacionālās izcelsmes.

Tiesības nodibināt arodbiedrības un iestāties tajās

109. Saskaņā ar Satversmes 108.pantu strādājošajiem ir tiesības uz koplīgumu, kā arī tiesības streikot. Šis pats pants paredz, ka valsts aizsargā arodbiedrību brīvību. Darba likumā ir garantētas tiesības apvienoties arodu organizācijās – darbiniekiem, kā arī darba devējiem ir tiesības brīvi apvienoties organizācijās un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas sociālās, ekonomiskās un profesionālās tiesības un intereses. Darbinieka piederība pie darbinieku arodbiedrības vai vēlme iestāties tajā nevar būt par pamatu atteikumam noslēgt darba līgumu, darba līguma uzteikumam vai citādi darbinieka tiesību ierobežošanai.

110. Darbinieku arodu organizācijas darbojas saskaņā ar likumu "Par arodbiedrībām", kas ir aprakstīts Latvijas sākotnējā ziņojumā (94.-97.paragrāfi).

Tiesības uz mājokli

111. Kā jau minēts Latvijas sākotnējā ziņojumā, savas tiesības uz mājokli ikviena persona var īstenot, noslēdzot īres līgumu vai arī iegādājoties tai piemērotu dzīvokli vai dzīvojamo māju. Tai pat laikā iedzīvotāju nodrošinājums ar kvalitatīvu mājokli un mājokļu jautājums kopumā ir viena no Latvijas Sociālās aizsardzības politikas sastāvdaļām un šīs politikas ietvaros personām ir pieejams valsts un pašvaldību atbalsts.

112. Valsts un pašvaldību palīdzības sistēmu dzīvokļu jautājumu risināšanā Latvijā nosaka likums "Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļu jautājuma risināšanā" (šī likuma normas ir aprakstītas Latvijas sākotnējā ziņojuma 103. un 104.paragrāfos) un 1997.gadā pieņemtais likums "Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām". Šī likuma mērķis ir noteikt sociālā

dzīvokļa un sociālās dzīvojamās mājas tiesisko statusu, to veidošanas un finansēšanas principus, to personu loku, kuras ir tiesīgas īrēt sociālos dzīvokļus, kā arī kārtību, kādā pašvaldības sniedz sociālo palīdzību, izīrējot sociālos dzīvokļus.

113. Sniedzot palīdzību mājokļa jautājuma risināšanā trūcīgajiem, vietējās pašvaldības izmaksā dzīvokļa pabalstus izdevumu segšanai par īri un komunālajiem pakalpojumiem, kā arī pārvieto personas, kuras nespēj norēķināties par dzīvokļiem, uz sociālajiem dzīvokļiem (individuāls dzīvoklis ar zemāku īres maksu parastā pašvaldībai piederošā dzīvojamā mājā vai speciāli izveidotā sociālajā mājā), sedzot daļu īres un komunālo maksājumu. 1999.gadā valstī 1466 sociālajos dzīvokļos dzīvoja 2707 personas.

114. Pieaugušām personām, kurām ir īpašas grūtības sevis aprūpēšanā, ir izveidoti servisa dzīvokļi, kuri ir kā starpforma starp sociālās aprūpes institūciju un personas aprūpi mājās. 1999.gadā Latvijā bija 156 servisa dzīvokļi.

115. Neskatoties uz veiktajiem pasākumiem – sociālā dzīvokļa sektora veidošanu un sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošanu, ne visu iedzīvotāju ar zemiem ienākumiem vajadzības pēc mājokļa pašreiz tiek apmierināts. Personām, kas dažādu iemeslu dēļ kļuvušas par bezpajumtniekiem, tiek organizētas patversmes.

Tiesības uz veselības aizsardzību, medicīnisko palīdzību; tiesības uz sociālo drošību

116. Satversmes 111.pantā noteikts, ka "Valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu".

117. Sabiedriskās attiecības ārstniecībā, lai nodrošinātu slimību vai traumu kvalificētu profilaksi un diagnostiku, kā arī kvalificētu pacienta ārstēšanu un rehabilitāciju, regulē Ārstniecības likums, kura normas ir aprakstītas Latvijas sākotnējā ziņojumā (106.-112.paragrāfi). Šobrīd ir izstrādāts Veselības aizsardzības likuma projekts, kurš ikvienai personai paredz vienlīdzīgas tiesības saņemt veselības aprūpi pieejamo personāla, tehnisko un finanšu resursu ietvaros.

118. Latvija arvien lielāku uzmanību pievērš vides veselības jautājumiem, kas ir saistīti ar vides riska faktoru kaitīgās ietekmes samazināšanu uz cilvēka veselību un veselības aizsargāšanu un ir vērsti uz sabiedrību kopumā. Neatkarīgi no rases, ādas krāsas, nacionālās vai etniskās izcelšanās atšķirībām tiesības uz veselības aizsardzību nodrošina:

1) Epidemioloģiskās drošības likums, kas reglamentē epidemioloģisko drošību un nosaka valsts institūciju, pašvaldību, fizisko un juridisko personu tiesības un pienākumus epidemioloģiskās drošības jomā, kā arī nosaka atbildību par minētā likuma pārkāpumiem;

2) Pārtikas aprites uzraudzības likums, kura mērķis ir nodrošināt kvalitatīvu un cilvēka veselībai, dzīvībai un videi nekaitīgu pārtiku, novēršot riskus, veicinot tirdzniecību un aizsargājot patērētāja intereses.

119. Satversmes 109.pants garantē, ka "Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbanespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos."

120. Sociālā apdrošināšana ir pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt ienākumu sakarā ar sociāli apdrošinātās personas slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaiemes gadījumu darbā vai saslimšanu ar arodslimību. Sociālās apdrošināšanas darbības principi pilnībā izslēdz jebkura veida rasu diskrimināciju. Vienīgais nosacījums – veiktās sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas dod tiesības saņemt sociālās apdrošināšanas pakalpojumus. Tiesības uz sociālo apdrošināšanu katram garantē likums. Sociāli apdrošināta persona ir tiesīga saņemt nepieciešamo atbalstu, lai aizsargātu, uzlabotu un atjaunotu savu veselību un darba spējas, un tā ir tiesīga saņemt pabalstus slimības, maternitātes, invaliditātes, vecuma un bezdarba gadījumā. Latvijas sākotnējā ziņojuma 119-127.parágrāfos ir skaidroti spēkā esošie tiesību akti sociālās apdrošināšanas jomā.

121. Pensiju apdrošināšana ir viens no sociālās apdrošināšanas pakalpojumu veidiem. Saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" jebkurai sociāli apdrošinātai personai ir tiesības saņemt vecuma pensiju pie nosacījuma, ja sociālās apdrošināšanas iemaksas ir veiktas ne mazāk par 10 gadiem. Likumā noteiktais pensijas vecums ir 62 gadi. Pensijas apmērs ir atkarīgs vienīgi no uzkrātā pensijas kapitāla un pensionēšanās vecuma. Arī apgādnieka zaudējuma pensija ir tieši saistīta ar vecuma pensijas aprēķinu. Sociāli apdrošinātā persona ir tiesīga saņemt invaliditātes pensiju, ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 3 gadiem. Invaliditātes pensijas lielums ir atkarīgs no darbaspēju zuduma pakāpes (no invaliditātes grupas), personas algas lieluma un sociālās apdrošināšanas stāža.

122. Likums "Par sociālo palīdzību" nosaka personu loku, kurām ir tiesības saņemt valsts sociālos pabalstus: tie ir Latvijas pilsoņi, nepilsoņi un bezvalstnieki, kuri ir saņēmuši personas kodu, izņemot personas, kuras ir saņēmušas termiņuzturēšanās atļaujas. Visas šīs personas neatkarīgi no to rases vai nacionālās izcelsmes ir tiesīgas saņemt pabalstus ģimenēm ar bērniem (ģimenes valsts pabalstu ar piemaksu par bērnu invalīdu, bērna piedzimšanas pabalstu, bērna kopšanas pabalstu), ja viņu bērniem ir piešķirts personas kods. Tiesības saņemt sociālās palīdzības pakalpojumus nav atkarīgas no personu veiktajām sociālajām iemaksām, jo sociālā palīdzība balstās uz konkrētas personas situācijas un ienākumu izvērtēšanu. Valsts piešķirtie sociālie pabalsti ir aprakstīti Latvijas sākotnējā ziņojumā (117.parágrāfs).

123. Lai panāktu situāciju, ka pašvaldības sociālās palīdzības pabalstu sistēma tiek mērķēta tieši uz trūcīgākajiem pašvaldību iedzīvotājiem, novērstu sabiedrības noslāņošanos, sociālo izstumtību un nabadzības pārmantošanu nākamajās paaudzēs, 1999.gadā tika uzsākts darbs pie izmaiņām pašvaldību sociālās palīdzības pabalstu sistēmā. Tika izstrādāta un 2000.gada 8.februārī apstiprināta koncepcija "Par garantēto minimālo ienākumu līmeņa nodrošināšanu trūcīgajiem iedzīvotājiem", kas paredz tikai vienu, uz ienākumu testēšanu pamatotu, pašvaldību sociālās palīdzības pabalstu, nodrošināt katrai personai garantētu minimālo ienākumu līmeni 21 lata apmērā. Pašlaik 21 pašvaldībā sešus mēnešus ir norisinājies izmēģinājuma projekts garantēto minimālo ienākumu līmeņa nodrošināšanai.

124. Pēdējos gados Latvijā strauji attīstās sociālās palīdzības sistēma, parādās jauni pakalpojumu veidi - dienas centri, servisa dzīvokļi u.c., kā arī pakalpojumu tirgū iesaistās jauni pakalpojumu sniedzēji - tradicionālajām valsts un pašvaldību aprūpes iestādēm pievienojas nevalstiskās organizācijas, kas piedāvā kvalitatīvus pakalpojumus. Sociālās aprūpes pakalpojumi, ko Latvijā finansē gan no valsts budžeta, gan no pašvaldību līdzekļiem, ir palīdzība personām nodrošināt tās

pamatvajadzības, kuras persona daļēji vai pilnībā nevar nodrošināt pati. Sociālā aprūpe ietver sevī aprūpi institūcijās un institūcijām alternatīvas aprūpes formas. Ministru kabinetā ir akceptēta visā valstī vienota sociālās palīdzības pakalpojumu saņemšanas kārtība un personas individuālajām vajadzībām atbilstoša pakalpojuma nodrošināšana.

Tiesības uz izglītību un apmācību

125. Satversmes 112.pants paredz, ka "ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatzglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta."

126. Latvijas sākotnējā ziņojumā (128.-132.paragrāfi) ir sniegta informācija par Latvijas izglītības sistēmas attīstības vēsturiskajiem aspektiem. Svarīgākie notikumi kopš sākotnējā ziņojuma iesniegšanas ir Izglītības likuma pieņemšana 1998.gada 29.oktobrī un Vispārējās izglītības likuma pieņemšana 1999.gada 10.jūnijā.

127. Vispārējās izglītības likuma mērķis ir reglamentēt valsts, pašvaldību izglītības iestāžu un citu vispārējās izglītības īstenošanas procesā iesaistīto personu darbību, noteikt to tiesības un pienākumus, savukārt Izglītības likums paredz, ka tā mērķis "ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli."

128. Izglītības likuma 3.pants noteic, ka "katram Latvijas Republikas pilsonim un personai, kurai ir tiesības uz Latvijas Republikas izdotu nepilsoņa pasi, personai, kurai ir izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, kā arī Eiropas Savienības valstu pilsoņiem, kam izsniegta termiņuzturēšanās atļauja, un viņu bērniem ir vienlīdzīgas tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas". Savukārt likuma 17.pants noteic, ka katrai pašvaldībai ir pienākums savā administratīvajā teritorijā dzīvojošajiem bērniem nodrošināt iespēju iegūt pirmsskolas izglītību un pamatzglītību bērna dzīvesvietai tuvākajā mācību iestādē, nodrošināt jauniešiem iespēju iegūt vidējo izglītību, kā arī nodrošināt iespēju īstenot interešu izglītību un atbalstīt ārpusstundu pasākumus, kā arī bērnu nometnes.

129. Saskaņā ar Izglītības likuma 9.pantu, "valsts un pašvaldību izglītības iestādēs izglītību iegūst valsts valodā. Citā valodā izglītību var iegūt:

1) privātās izglītības iestādēs;

2) valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas. Izglītības un zinātnes ministrija nosaka šajās izglītības programmās mācību priekšmetus, kuri apgūstami valsts valodā;

3) citos likumos paredzētās izglītības iestādēs."

130. Patlaban Latvijā darbojas vairāk nekā 200 mazākumtautību skolas – 179 krievu skolas, 6 poļu skolas, 2 ebreju skolas, viena ukraiņu, viena igauņu, viena lietuviešu un viena baltkrievu skola, kā arī čigānu klases vairākās skolās. Jāpiezīmē, ka pēdējo desmit gadu laikā ir vērojams izglītības latviešu valodā pieprasījuma pieaugums, kā rezultātā ir samazinājies pieprasījums pēc izglītības krievu valodā.

131. Ievērojot Komitejas 1999.gada 23.augusta ieteikumu un rekomendāciju 26.punktu, Latvija vēlētos vērst Komitejas uzmanību uz to, ka arī pēc 2004.gada 1.septembra, kad saskaņā ar Izglītības likumu mācības valsts un pašvaldību vidējās izglītības iestādēs tiek uzsāktas tikai latviešu valodā, tiks garantēta iespēja turpināt izglītību mazākumtautību izglītības programmās, un tas nozīmē, ka izglītību līdztekus valsts valodai varēs iegūt arī mazākumtautību valodā. Vispārējās izglītības likuma 42.panta 2.daļa noteic, ka "vispārējās vidējās izglītības programmu attiecīgajā virzienā var apvienot ar mazākumtautību izglītības programmu, iekļaujot tajā mazākumtautību dzimto valodu, ar mazākumtautību identitāti un integrāciju Latvijas sabiedrībā saistīto mācību saturu.". Izglītības un zinātnes ministrija noteic mācību priekšmetus mazākumtautību izglītības programmu ietvaros, kas ir mācāmi valsts valodā. Ministrija ir sagatavojusi četrus mazākumtautību izglītības programmas modeļus, kuri savstarpēji atšķiras pēc mazākumtautības un latviešu valodā mācīto priekšmetu skaita proporcijas. Tādējādi mazākumtautību izglītības programmas nodrošina iespēju mazākumtautību pārstāvjiem apgūt latviešu valodu un kultūru, nezaudējot savas nacionālās identitātes apziņu.

132. Tāpat Latvija vēlētos informēt Komiteju, ka 2001.gada februārī pie Izglītības un zinātnes ministrijas tika izveidota Mazākumtautību izglītības konsultatīvā padome. Šajā padomē ir iekļauti valsts institūciju, pašvaldību, skolēnu vecāku organizāciju, mazākumtautību organizāciju pārstāvji, un tās darbības galvenie virzieni ir pilnveidot mazākumtautību izglītības programmu, izstrādāt veiksmīgu pāreju uz apmācību galvenokārt latviešu valodā vidusskolās no 2004.gada.

Tiesības piedalīties kultūras pasākumos

133. Neviens no Latvijā spēkā esošajiem tiesību aktiem nekādi neierobežo personu tiesības piedalīties kultūras pasākumos. Satversmes 114.pants īpaši noteic, ka "personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.". Tāpat Satversme paredz, ka valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības.

134. Kā jau minēts Latvijas sākotnējā ziņojumā (152.paragrāfs), 1995.gadā Saeima apstiprināja "Latvijas valsts kultūrpolitikas pamatnostādnes", kurās definēti kultūrpolitikas pamatprincipi – uz savstarpējas cieņas un tolerances balstīta kultūru līdzāspastāvēšana un kultūrautonomija, ko īsteno daudzās kultūras biedrības. Arī valsts programmā "Sabiedrības integrācija Latvijā" ir iekļauta kultūras sadaļa, kuras īstenošanas Rīcības plāns paredz gan izdot grāmatas dažādo Latvijā dzīvojošo mazākumtautību dzimtajās valodās, gan sadarbībā ar masu informācijas līdzekļiem veicināt sabiedrības izpratni par kultūru daudzveidības nozīmi, gan veikt dažādus citus informatīvus pasākumus.

135. Kopš sākotnējā ziņojuma izskatīšanas ir būtiski mainījušies kultūras finansēšanas principi – kopš 1998.gada Latvijā darbojas Kultūrkapitāla fonds, kura līdzekļi tiek sadalīti konkursa kārtībā. Četras reizes gadā jebkura persona ir tiesīga iesniegt projektus, ko izvērtē demokrātiski izveidota neatkarīgu ekspertu komisija. Daudzi no Kultūrkapitāla fonda atbalstītajiem projektiem sekmē gan kultūras identitāti kā savstarpējās izpratnes veicinošu faktoru, gan veicina etnisko grupu kultūras mantojuma apzināšanos un popularizēšanu. Bez tam, ar 2001.gadu darbību uzsācis Sabiedrības

integrācijas fonds – vēl viens valsts dibināts fonds, kurā mazākumtautību kultūras organizācijām, kā arī individuālajiem pretendentiem konkursa kārtībā iespējams gūt finansiālu atbalstu kultūras projektiem.

136. Katra iespējas piedalīties kultūras dzīvē nodrošina arī valsts un pašvaldību finansēta kultūrizglītība, aptver visas izglītības pakāpes un ir pieejama visā Latvijas teritorijā. Valsts ir izveidojusi un uztur Kultūras akadēmiju, Mākslas akadēmiju un citas izglītības iestādes.

KONVENCIJAS 6.PANTS

137. Satversmes 92.pantā noteikts, ka "ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.". Šis pats pants paredz, ka "nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu.". Informācija par Latvijas tiesu sistēmu ir sniegta Latvijas sākotnējā ziņojumā (153.paragrāfs). Savukārt informācija par Latvijas tiesu praksi kopš 1998.gada Konvencijā garantēto tiesību aizsardzībā ir sniegta šī ziņojuma 28.paragrāfā.

138. Par svarīgāko notikumu kopš sākotnējā ziņojuma iesniegšanas 1998.gadā ir uzskatāma grozījumu Satversmes tiesas likumā pieņemšana 2000.gada 30.novembrī. Saskaņā ar šiem grozījumiem, kopš 2001.gada 1.jūlija personām ir tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā lietas ierosināšanai par likumu un Latvijas parakstīto vai noslēgto starptautisko līgumu atbilstību Satversmei, citu normatīvo aktu vai to daļu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), kā arī Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi. Konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai.

139. Kopš izveidošanas 1996.gadā Satversmes tiesa ir izskatījusi vairākas lietas par Latvijas tiesību aktu atbilstību Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā, kā arī vairākos spriedumos Satversmes tiesa ir atsaukusies uz starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem. Līdz 2002.gada 1.janvārim Satversmes tiesā izskatīšanai ir pieņemtas 13 individuālās sūdzības, no kurām 3 jau ir pasludināti spriedumi.

140. Kā jau minēts Latvijas sākotnējā ziņojumā (156.paragrāfs), arī Valsts cilvēktiesību birojs izskata sūdzības par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Jāuzsver, ka VCTB tiek iesniegts maz sūdzību par personu diskrimināciju. Tā 2000.gadā tika saņemta tikai viena rakstiska sūdzība un sniegta 60 mutiskas konsultācijas šajā jautājumā, kamēr kopējais saņemto rakstisko sūdzību skaits 2000.gadā bija 816 un tika sniegta 4347 mutiskas konsultācijas. Savukārt 2001.gadā VCTB saņēma 2 rakstiskus iesniegumus par iespējamu diskrimināciju uz tautības vai valodas pamata un tika sniegta 10 mutiskas konsultācijas par šādiem gadījumiem (kopumā 2001.gadā VCTB ir saņēmis 969 rakstiskus iesniegumus).

141. Patreizējā Latvijas tiesu sistēmas lielākās problēmas – tiesu pārliedzība noslogotība piemērotu telpu, tiesnešu trūkuma dēļ, kā arī nepieciešamība strādāt saskaņā ar joprojām spēkā esošo 1961.gadā pieņemto LPSR Kriminālprocesa kodeksu, kurā izdarīti daudzi būtiski grozījumi un kas ir pārdēvēts par Latvijas Kriminālprocesa kodeksu – un šīs problēmas radīto seku – garie tiesu procesi, īpaši krimināllietu izskatīšanā – atstāj vienlīdz negatīvu ietekmi uz visām tiesu procesos iesaistītajām personām neatkarīgi no to rases vai tautības.

142. Lai risinātu šo problēmu, Latvija ir veikusi virkni pasākumu – tiek celtas jaunas tiesu ēkas (piemēram, kopš 2000.gada Rīgas rajona tiesa strādā jaunās telpās, tiek celta jauna ēka Rīgas apgabaltiesai, kā arī Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesai), tiek izstrādāts jauns Latvijas Kriminālprocesa likums, kurā nepieciešams novērst esošā Kriminālprocesa kodeksa nepilnības un iestrādāt mehānismu procesa pabeigšanai saprātīgos termiņos.

143. 2002.gada janvārī ANO pastāvīgais koordinators Latvijā, tieslietu ministre, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un Satversmes tiesas priekšsēdētājs parakstīja vienošanos par projekta "Atbalsts tieslietu sistēmai Latvijā" īstenošanu. Projekts paredz veicināt tiesu varas neatkarību Latvijā, celt juristu kvalifikāciju, kā arī nodrošināt maznodrošinātajiem iespējas saņemt juridiskos pakalpojumus. Lai īstenotu šos mērķus, projekta ietvaros paredzēts izstrādāt jaunu likumu par tiesu varu un tiesu darbinieku kvalifikācijas attīstības un vadības stratēģiju, kā arī sniegt atbalstu Tiesnešu mācību centram, kas nodrošina tiesnešu un citu tiesu darbinieku tālākizglītību. Ir iecerēts arī sākt dialogu ar privātajiem juridisko pakalpojumu sniedzējiem ar mērķi nodrošināt bezmaksas juridiskās palīdzības sniegšanu mazaizsargātajiem Latvijas sabiedrības locekļiem.

144. Tieslietu sistēmas atbalstam programmas ietvaros paredzēti 260 tūkstoši ASV dolāru. Projektu īsteno ANO Attīstības programma sadarbībā ar Latvijas Republikas Tieslietu ministriju, Augstāko tiesu, Satversmes tiesu un Tiesnešu mācību centru.

KONVENCIJAS 7.PANTS

Izglītība un kultūra

145. Kopš 1999.gada Latvijas Tiesnešu mācību centrā tiek rīkoti apmācības kursi, kuru ietvaros tiek gatavota tiesnešu grupa, kas cilvēktiesību apmācību veiks pārējiem tiesnešiem.

146. Cilvēktiesību institūts piedāvā Cilvēktiesību pamatkursu ikvienas Latvijas Universitātes fakultātes studentiem, kā arī Cilvēktiesību interneta kursu Juridiskās fakultātes 4.kursa studentiem (sadarbībā ar Obu Akadēmijas Cilvēktiesību institūtu, Somija). Abos šajosursos atsevišķas nodarbības ir veltītas arī Konvencijai.

147. Ir izstrādāta un apstiprināta nacionālā programma "Kultūra", kuras katrā no 10 apakšprogrammām (katrā kultūras nozarē) ir sadaļa "Sabiedrības integrācija", kas paredz pasākumu kopumu Latvijā dzīvojošo tautību kultūras mantojuma popularizēšanā, tādējādi veicinot savstarpējo izpratni un sabiedrības integrāciju kopumā.

148. Kopš izveidošanas 1998.gadā Kultūrkapitāla fonds ir finansiāli atbalstījis vairākus sabiedrības integrāciju veicinošus pasākumus – krievu valodā tulcoti vairāki mūsdienu latviešu autoru prozas darbi, ukraiņu valodā – latviešu autoru dzeja, iznākušas grāmatas lībiešu, igauņu, lietuviešu, vācu, poļu un baltkrievu valodās. Valsts daļēji finansējusi vairākus kultūras centru projektus, regulāri tiek atbalstīti krievu valodā iznākošie literārie žurnāli "Daugava", "Špiļ" un "Orbita".

149. Tāpat valsts atbalsts ir piešķirts Dziesmu svētkiem, kuros ar atsevišķu programmu piedalās mazākumtautību kolektīvi. Katru otro gadu tiek rīkots mazākumtautību kultūras festivāls "Latvijas vainags", kurā piedalās aptuveni 600 ārvalstu un Latvijas dalībnieku - uzbeku, grieķu, moldāvu, krievu, ukraiņu, baškīru tautību kolektīvu, tai skaitā Latvijas nacionālo kultūras biedrību kolektīvi.

Divas reizes gadā notiek mazākumtautību skolu festivāls "Zelta kamolītis", kurā piedalās Latvijas mazākumtautību dejojāji, kori, vokālie un folkloras ansambļi, līdz ar to nodrošinot iespēju bērniem saglabāt un kopt savu nacionālo identitāti.

150. Patlaban Latvijā darbojas aptuveni 150 mazākumtautību kultūras biedrības, iznāk 18 preses izdevumi krievu valodā, 2 – baltkrievu, 2 – lietuviešu un pa vienam izdevumam ivritā, igauņu, lībiešu un poļu valodās.

151. Pastāvīgs valsts atbalsts ir Rīgas Krievu drāmas teātrim, kā arī Daugavpils teātra un Valsts Leļļu teātra krievu trupas izrādēm. Līdzās teātriem, kas saņem pastāvīgu valsts budžeta atbalstu, darbojas arī neatkarīgi priāti teātri un teātru trupas, kas iestudē izrādes krievu valodā, piemēram, Krievu Jaunatnes teātris. Šādiem teātriem un trupām ir tiesības un iespējas saņemt finansējumus no valsts fondiem. Mazākumtautību skolās darbojas dramatiskie kolektīvi, un katru gadu notiek skolu teātru festivāls "Krievu klasika", ko finansiāli atbalsta Kultūrkapitāla fonds.

152. Bibliotēkas Latvijā tradicionāli ir centušās savos krājumos ietvert grāmatas un citus izdevumus Latvijas mazākumtautību valodās. Vēsturiski ir izveidojies, ka dominējošais īpatsvars līdzās latviešu valodā izdotajai literatūrai ir bijis izdevumiem krievu valodā – arī pašlaik tie sastāda 40-45% no kopējā bibliotēku krājumu apjoma. Lietuvas pierobežas rajonu bibliotēkās plašāk ir pieejamas grāmatas lietuviešu valodā, Igaunijas pierobežā – grāmatas igauņu valodā, Krievijas pierobežā – grāmatas krievu valodā. Izdevumus dažādās valodās Rīgas iedzīvotājiem piedāvā specializētās publiskās bibliotēkas – Svešvalodu literatūras bibliotēka Kongresu namā, Ziemeļvalstu literatūras bibliotēka. Grāmatas ebreju valodā koncentrējas Rīgas Ebreju kopienas bibliotēkā. Grāmatas citās valodās (angļu, vācu, franču, zviedru, dāņu u.c.) bibliotēku krājumos sastāda apmēram 10% no kopējā apjoma.

153. Latvija vēlētos vērst Komitejas uzmanību uz 1998.gada nogalē izveidoto Latvijas Vēsturnieku komisiju. Šī komisija tapa pēc toreizējā Latvijas Valsts prezidenta Gunta Ulmaņa iniciatīvas un tās darbības mērķis ir sekmēt Latvijas 20.gadsimta vēstures izpēti, īpašu uzmanību pievēršot divu totalitāro valstu – komunistiskās PSRS un nacionālsociālistiskās Vācijas – okupācijas analīzei, vērtējumam un šo valst izdarītajiem noziegumiem pret cilvēci, kā arī veicināt pētījumu rezultātu izskaidrošanu Latvijas iedzīvotājiem un starptautiskajai sabiedrībai. Tēmas "Noziegumi pret cilvēci divu okupāciju laikā 1940.-1956." apzināšanai un izpētei ir izveidotas četras neatkarīgas darba grupas, kuras katra apskata vienu no šādām tēmām – "Noziegumi pret cilvēci Latvijas teritorijā 1940.-1941.", "Holokausts Latvijā 1941.-1944.", "Noziegumi pret cilvēci Latvijas teritorijā nacisma okupācijas laikā 1941.-1944." un "Noziegumi pret cilvēci Latvijā padomju okupācijas laikā 1944.-1956."

154. Latvijas Vēsturnieku komisija ir izveidojusi veiksmīgu sadarbību gan ar Latvijas institūcijām, gan ārvalstīm. Piemēram, 2000.gadā notika semināts "Pretrunīgu II pasaules kara vēstures jautājumu mācīšana skolā", tādējādi veicinot teorētisko atziņu un koncepciju izmantošanu reālajā vēstures mācīšanas metodikā. Tāpat 2000.gadā komisijas pārstāvji piedalījās Zviedrijas valdības organizētajā konferencē "Holokausts, piemiņa, izglītība, pētniecība". Ar Zviedrijas valdības atbalstu izdota grāmata par holokausta vēsturi "Stāstiet par to saviem bērniem...". Ir notikušas vairākas konferences – "Holokausta izpētes problēmas Latvijā", "Latvija Otrajā pasaules karā" u.c.,

Informācija

155. 2001.gada 8.martā Rīgas Juridiskās augstskolas inaugurācijas ietvaros notika starptautisks seminārs "Diskriminācija: jaunākās tendences Eiropas tiesiskajā vidē", kas pagaidām ir vienīgais publiskais pasākums, kas veltīts tieši rasu diskriminācijas jautājumiem.

156. Valsts cilvēktiesību birojā darbojas Informācijas un dokumentācijas centrs, kurā interesenti bez maksas var iepazīties gan ar starptautisko organizāciju dokumentiem, izdevumiem par dažādu sabiedrības grupu tiesībām, periodiskajiem izdevumiem cilvēktiesību jomā, gan ar dažādu organizāciju darbību cilvēktiesību jomā. Centrā ir pieejami arī videomateriāli un elektroniska informācija. Savukārt VCTB Interneta mājas lapā ir pieejami VCTB periodiskie ziņojumi par cilvēktiesību aktualitātēm Latvijā, kā arī informācija par atsevišķu sociālo grupu tiesībām (etnisko grupu tiesības, bērnu tiesības).

157. Šajā ziņojumā jau minēts, ka arī Naturalizācijas pārvaldē kopš 1999.gada darbojas Informācijas centrs, kura galvenais mērķis ir sniegt sabiedrībai informāciju par Naturalizācijas pārvaldes darbu, kā arī par pilsonības, mazākumtautību un sabiedrības integrācijas jautājumiem Latvijā un pasaulē. Naturalizācijas pārvaldes Interneta mājas lapā interesenti var iepazīties ar Naturalizācijas pārvaldes publikācijām, veiktajiem pētījumiem un citu informāciju, kā arī ar informāciju par Natrualizācijas pārvaldē pieejamajiem materiāliem.